

Sananselityksiä.

Vog. *säkwèr*, $\xi\grave{\alpha}\eta_u\sigma_u^{\varphi^c}$.

MUNKÁCSIN vogulilaisen kansanrunouskokoelman (Vogul Népköltési Gyűjtemény) IV osassa ss. 8, 84, 148 esiintyy Ylä-Lozvan murretta edustavissa lauluissa harvinainen substantiivi *säkwèr*, **säkwèr* 'kukkula, kumpu': *säkwèr* 'orom', $\chi\grave{\alpha}r\bar{p}$ -*säkwärä* 'nyíressel borított hegyorma', *säkwèrkém* 'domboeskám'. REGULYN keräelmissä sitä Munkácsin mt. ss. 84, 148 julkaisemain näytteiden mukaan vastaa *sägur*, possessiivisuffiksillisena *sägvärä*. Muista lähteistä tätä sanaa en tunne. Mahdollisesti *säkwèr* jne. on, kuten D. SZABÓ NYK 34 452—3 ja T. LEHTISALO SUST 72 181 ovat selittäneet, *r*-suffiksilla muodostettu johdannainen, mutta kantasaksi ei sovi, niin kuin he ovat olettaneet, (Munk.) LM *säχw*, N *sakw*, *säηkw* 'Hügel', sillä viimeksimainitussa on sananalkuisena konsonanttina *s* (vrt. alempaa). Kuitenkin *säkwèr*-sanalla näyttää vogulissa olevan sukulainen, tosin vain mainituille tutkijoille tuntemattomissa KANNISTON kokoelmissa, nim. So $\xi\grave{\alpha}\eta_u\sigma_u^{\varphi^c}$ 'kukkula, kumpu, mätäs', LO $\xi\grave{\alpha}\eta_u\sigma_u^{\varphi^c}$: *māš*. 'mättään tapainen kohouma', KU $\xi\grave{\alpha}_o\chi$: ξ -*pā*' χ 'epätasainen paikka (tiellä)', $\xi\grave{\alpha}_o\eta\kappa\eta$ *pāηκη* 'epätasainen, kuoppainen ja mättäinen (tie)'. Sanojen äänteellinen puoli kaipaa pientä selitystä. Ensiksikin on huomattava, että *säkwèr*-muodossa on vain *kw*, oletetussa kantasanasassa sitä vastoin *ηκβ*. Tämä *kw* voidaan selittää sekundääriseksi; verrattakoon edelläolevaan vain esim. seuraavia tapauksia, joissa nasaalin ja homorgaanisen klusiilin yhtymää johdannaisissa vastaavanlaisesti edustaa pelkkä klusiili: KU *sō\pīi*, KM *sō\pīi*, LO *sypīi*¹, So *sū\pīi*¹ 'sampi', mon. nom. LO *sypγst*

¹ Mistä lähteestä tämä, ilmeisesti ylen harvinainen verbi on peräisin, en ole onnistunut saamaan selville.

jne. ~ sm. **sampi**; KU *lā'χəl*, KM *lē'χ^aa*, LO *lāχχəl* jne. 'Gerede, Gespräch' ~ KU *lāχ*, KM *lēχ* 'Wort', mon. nom. KU *lāηχət*, KM *lēηkt* jne. (ks. Kannisto Vok. 104, FUF 17 13). Mitä sitten Ala-Kondan murremuotoon tulee, saattaa sen *ä*_o hyvinkin olla sekundäärinen, jäljessä seuraavan labiaalisen *ä*:n vaikutuksen alaisena aikaisemmasta *ä*:stä syntynyt, joten siis vokaali alkuaan olisi ollut sama kuin sanassa *säχw* 'Hügel'.

Edelläkäsitellyn sanaparin vastine on tietenkin ostj. (Ahlqv.) N *śoyk* 'Berg, Hügel', (Stein.) Ni., Kaz. *śūηk* 'Erdhügelchen'. Kummassakin niissä sibilantti edustaa säännön mukaisesti vanhaa liudentunutta affrikaattaa. Ostjakin sanaan puolestaan on yhdistetty mm. mordM *śongā* 'Insel', vir. *sūnk*, gen. *sūnga* 'höherer Rasenhügel' (ks. H. PAASONEN s-laute 122, YRJÖ WICHMANN FUF 11 262, W. STEINITZ Vokalismus 27). — Vogulista näihin sukukielten sanoihin on verrattu substantiivia (Ahlqv.) *saxua*, *säxy*, *säkü* 'Erdhügelchen, Erdhöcker', (Munk.) LM *säχw* jne. (ks. edeltä), (Kann. käsik.) TJ, TČ *süχ*, KU *säχϕ*, VNK *säχ* jne. Äänneellisesti *süχ*, *säχ* sopii kuitenkin huomommin tähän yhteyteen jo yksin sen vuoksi, että siinä sananalkuisena konsonanttina on *s*, joka tavallisesti edustaa sgr. *ś:ää.

Edellä oli puhetta denominaalisesta substantiiveja muodostavasta *r*-johtimesta. Kun siitä on vogulista vaikea löytää esimerkkejä, niin mainittakoon tässä yhteydessä Kanniston kokoelmista seuraava varmalla näyttävä tapaus: (käsik.) KM *sā'syər* 'eräänlainen puro' ~ KU *sōs*, KM *so's*, mon. nom. *sōzt*, KO *sō's* jne. 'puro'. Sanoissa on kyllä erilainen vokaali, mutta siitä huolimatta ne voidaan yhdistää. KM *ō*, *o* palautuu kantavog. **ā*:han, *ā* taasen **a*:han; kantavogulissa nämä vokaalit vaihtelivat keskenään (ks. Kannisto Vok. 166—), ja po. tapauksessa kantasanaan yleistyi pitkä muoto, johdannaiseen lyhyt. Loppu *-yər* sisältää kaksi johdinta, *γ*:n ja *r*:n, samaan tapaan kuin KU *kβänγəl* 'Ellenbogen' (~ LO *könlöβl* jne.) *γ*:n ja *l*:n.

Unk. **csókol**, **csók**.

Unk. **csókol** 'küssen', **csók** 'Kuss' -sanapesyeellä on tarkka vastine läheisessä sukukielessä vogulissa, nim. (Kann. käsik.) KU *śóχəl-*, KM *ś^akā-l-* 'suudella'. Äännepuolesta huomautettakoon, että sanansisäisenä konsonanttina on ollut geminaattaklusiili **kk*.

Unkarin sanasta aikaisemmin esitetyistä selityksistä, joista mikään ei ole saavuttanut yleistä hyväksymistä, ks. GOMBOCZ-MELICH Magyar etymologiai szótár I 1124—5.

Matti Liimola.